

MAKTABGACHA TA'LIM TASHKILOTI TARBIYACHISINING KASBIY KOMPETENSIYASINING KONSTRUKTIV TUZILISHI.

Toshkent Texnologiya, Menejment va Kommunikatsiya instituti "Pedagogika va psixologiya" kafedrası pedagogika fanlari falsafa doktori, dotsent

Madina Axmadjanovna Rasulxo'jayeva

madinarasulxojayeva7@gmail.com

Qo'qon universiteti Ta'lim vatarbiya

nazariyasi va metodikasi yo'nalishi II bosqich magistri

Yo'ldasheva Zulfizar

Anotatsiya: Maqolada barcha jihatlarining mavjudligi insonning kasbiy faoliyatida, muloqotda va hamkorlikda yetuklikka erishishning vazifalari, mutaxassisning shaxsiyati va individualligini shakllantirish haqida bayon etiladi.

Kalit so'zlar: maxsus pedagogik, uslubiy, differensial psixologik ijtimoiy-psixologik, avtopsixologik

Maktabgacha ta'limning davlat ta'lim standartining joriy etilishi munosabati bilan ta'lim-tarbiya ishlarining maqsadi takomillashib, o'zgarib bormoqda va maqsadga muvofiq maktabgacha ta'lim tarbiyachisining kasbiy kompetentsiyasiga qo'yiladigan talablar o'zgarib bormoqda.

Maktabgacha ta'limning ta'lim standartini amalga oshirish uchun uni ta'lim amaliyotiga joriy etish bo'yicha maxsus tashkil etilgan tadbirlar talab qilinadi.

Ta'lim tashkilotidagi pedagogik jarayonning har qanday yangilanishi nafaqat ta'lim mazmunini, balki kadrlar salohiyatini ham modernizatsiya qilishni, ilmiy-metodik ta'minlash tizimini yaratishni, pedagog kadrlarni oshirishni taqozo etadi.

Ushbu yo'nalishlar parallel ravishda ishlab chiqilishi kerak. Rivojlanmagan tarbiyachi ijodkor bola shaxsni tarbiyalay olmaydi. Binobarin, pedagogning malakasi va kasbiy mahoratini oshirish maktabgacha ta'lim sifatini oshirishning muhim shartlaridan biridir.

"Kasbiy kompetentsiya" tushunchasi insonning kasbiy faoliyat bilan shug'ullanish qobiliyatini bildiruvchi psixologik, ijtimoiy, pedagogik tushunchalar va toifalar bilan kesishadi.

Rossiyalik tadqiqotchilardan I.A. Zimnyaya o'zining tadqiqot ishida kompetensiya - "individdning aqliy va shaxsan aniqlangan yagona ijtimoiy-kasbiy xususiyati. U harakatlar, faoliyat, xulq-atvorda, ijodkorlikni talab qiladigan standart va ayniqsa nostandart muammolarni hal qilishning yetarliligida namoyon bo'ladi" deb ko'rsatiladi.

"Kompetensiya" va "malaka" tushunchalarining ma'nosini farqlash muhim

axamiyatga ega. Mutaxassisga malaka berish uning ushbu kasbda tajribaga ega bo'lishini emas, balki o'quv jarayonida olingan bilim va ko'nikmalarning ta'lim standartiga muvofiqligini talab qiladi. Kvalifikatsiya yani malaka - bu mutaxassisga ma'lum bir ish joyida ishlarni bajarishga imkon beradigan kasbiy uquvlilik (tayyorgarlik) darajasi va turi. Mutaxassis tegishli kasbiy tajribani shakllantirish boshlanishidan oldin malakaga ega bo'ladi.

Qobiliyatni rivojlantirish uch yo'nalishda amalga oshiriladi:

- faoliyatning butun tizimini, uning funktsiyalarini va ierarxik tuzilishini o'zgartirish;

- sub'ektning shaxsiyatining o'zgarishi;

- sub'ektning faoliyat ob'ektiga bo'lgan munosabatining tegishli tarkibiy qismlarining o'zgarishi.

Kompetentsiyaning barcha jihatlarining mavjudligi insonning kasbiy faoliyatida, muloqotda va hamkorlikda yetuklikka erishganligini anglatadi, bu esa mutaxassisning shaxsiyati va individualligini shakllantirishni tavsiflaydi.

Kasbiylik xodimning etukligining turli jihatlar bilan bog'liq bo'lib, shu munosabat bilan odam bir nechta kasbiy kompetentsiyaga ega:

- maxsus yoki faoliyatga asoslangan (professional faoliyatda yuqori darajadagi malaka);

- ijtimoiy (qo'shma kasbiy faoliyat va hamkorlik usullariga ega bo'lish);

- shaxsiy (o'zini namoyon qilish va o'zini rivojlantirish usullariga ega bo'lish);

- individual (kasb doirasida o'zini o'zi anglash va individuallikni rivojlantirish usullariga ega bo'lish, o'z shaxsiyligini ijodiy ifodalash qobiliyati);

- kommunikativ (odamlar bilan zarur aloqalarni o'rnatish va qo'llab-quvvatlash usullarini bilish).

Kasbiy kompetentsiyaning eng muhim tarkibiy qismlaridan biri sifatida A.K. Markova yangi bilim va ko'nikmalarni mustaqil ravishda egallash, shuningdek ularni amaliy faoliyatda qo'llash qobiliyatini anglatadi¹.

Muayyan lavozimlar uchun vakolatlar matritsasi professionallikni boshqarish uchun asosiy vosita sifatida ishlatiladi. Asosan, kompetentsiya matritsasi - bu ma'lum bir lavozimni egallagan xodimning kerakli kasbiy mahoratining tasviri bo'lib, uning ish samaradorligini oshiradi.

O'qituvchining kasbiy kompetensiyasi quyidagilardan iborat:

*o'z-o'zini rivojlantirish va takomillashtirishga yordam beradigan ajralmas shaxs sifati; u tarkibiy va funktsional jihatdan tashkil etilgan bo'lib, bu mutaxassisga kasbiy faoliyatni yanada samaraliroq amalga oshirish imkonini beradi;

¹ Соотношение профессиональных способностей к принятию и исполнению решений: Монография / И.И. Бакулин, А.К. Маркова, Г.С. Михайлов. - М.: Народное образование, 2003. - 101 с.

*o'qituvchining fan bilimi va tajribasi (kompetentligi, tayyorgarligi va tayyorgarligi), salohiyati va amalga oshirilgan qobiliyatlari yig'indisi;

*ushbu kasbiy faoliyatni samarali usullar bilan amalga oshirish va samarali natijalarga erishish qobiliyati;

*shaxs tuzilishining zarur va yetarli darajada rivojlanishi, tegishli kasbiy-pedagogik madaniyat va ta'lim mazmunini tarjima qilish va madaniyatni takror ishlab chiqarish natijalari.

Maktabgacha ta'lim tashkilotining pedagogiga quyidagi funktsiyalar yuklanadi:

- tarbiyaviy ishlarni rejalashtirish, tashkil etish va o'tkazish;
- bolalar salomatligini muhofaza qilish va mustahkamlashni ta'minlash;
- bolalarni milliy madaniyat va an'analar bilan tanishtirish;
- yagona o'quv jarayoni doirasida yosh pedagog (yordamchi tarbiyachi) va boshqa xodimlar faoliyatini muvofiqlashtirish.

Maktabgacha ta'lim muassasasining o'qituvchisi o'ziga yuklangan funktsiyalarni bajarish uchun:

- - bolalarning individual xususiyatlarini, qiziqishlari va qobiliyatlarini o'rganish asosida ularning har tomonlama jismoniy va aqliy rivojlanishini ta'minlashga qaratilgan tarbiyaviy, sog'lomlashtirish ishlarini rejalashtirish, tashkil etish va amalga oshirish;
 - bolalarning kun tartibini tashkil etish;
 - tibbiyot xodimlari bilan birgalikda bolalar salomatligini muhofaza qilish va mustahkamlashni ta'minlash;
 - bolani jinsga qarab tarbiyalash, uning yuksak axloqiy fazilatlarini, faoliyat motivlarini, o'zini o'zi qadrlash, shaxslararo munosabatlarni shakllantirishga tabaqalashtirilgan yondashuvni amalga oshirish;
- o'quvchilarning ijodkorligi va qobiliyatlarini namoyon qilish uchun guruhda do'stona, qulay mikroiklimni yaratishga hissa qo'shish;
- bolalarni milliy madaniyat va uning an'analari bilan tanishtirish;
- - ta'lim sohasidagi eng yangi ilmiy va uslubiy materiallardan amaliyotda foydalanish;
- - bolalarning ota-onalari (vasiylari), maktabgacha ta'lim muassasalari va maktablar mutaxassislari bilan yaqin aloqada pedagogik faoliyatni amalga oshirish;
- -yagona o'quv jarayoni doirasida kichik o'qituvchi (yordamchi o'qituvchi) va boshqa xodimlar faoliyatini muvofiqlashtirish;
- -o'qituvchilar kengashlari, umumiy yig'ilishlari, uslubiy birlashmalar ishida ishtirok etish va ularning qarorlarini bajarish;
- - kasbiy va madaniy darajangizni oshirish ustida ishlash.

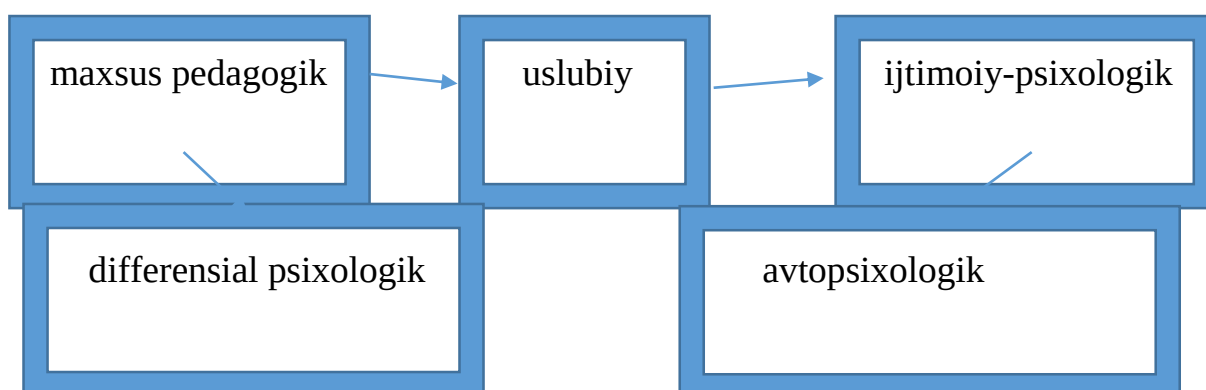
Maktabgacha ta'lim tashkilotining o'qituvchisiga alohida talablar qo'yiladi.

Umuman olganda, maktabgacha ta'limning zamonaviy kontsepsiyalariga mos keladigan o'qituvchining shaxsiyati va uning kasbiy faoliyatiga qo'yiladigan to'rtta muhim talabni ajratib ko'rsatishimiz mumkin:

- bolalarga emotsional ijobiy munosabat, maktabgacha ta'lim tashkilotida har bir bolaga va bolalar jamoasiga uning hayotining ob'ektiv muhiti sifatida qiziqish, shuningdek, o'z shaxsiyatiga, shu jumladan kasbiy shaxsga hurmat va qiziqishga asoslangan insonparvarlik munosabatlari;
- har bir bolani chuqur bilish va tushunish, bolaning kattalar va tengdoshlari bilan o'zaro munosabatlarining xususiyatlari;
- bola bilan muloqot qilish va birgalikdagi faoliyat madaniyati, o'qituvchining shaxs va kasbiy shaxs sifatida o'zi bilan munosabati madaniyati;
- o'qituvchining bolalar bilan o'zaro munosabatlari mazmuni va shakllarini doimiy ravishda takomillashtirish, shuningdek, kasbiy aks ettirish asosida o'zini o'zi takomillashtirishda ifodalangan ijodkorlik.

Maktabgacha ta'lim tashkilotlari uchun kadrlar tayyorlashning zamonaviy talablariga muvofiq, maktabgacha ta'lim tashkiloti pedagogi ma'lum kompetentsiyalarni rivojlantirishi kerak. Shuni ta'kidlash kerakki, hozirgi kunga qadar pedagogik adabiyotlarda maktabgacha tarbiyachining kasbiy kompetensiyasining mazmuni masalalari bo'yicha yagona nuqtai nazar mavjud emas. A.A. Mayerning fikriga ko'ra, o'qituvchining kasbiy malakasi modeli o'quv jarayonining tuzilishi (maqsadlari, mazmuni, vositalari, ob'ekti, faoliyati, natijasi va boshqalar), kasbiy faoliyat sub'ekti sifatida o'zi haqidagi bilimlarni o'z ichiga olishi kerak. Shuningdek, u professional texnikani qo'llash tajribasini va ijodiy komponentni o'z ichiga olishi kerak.

N.V.Kuzminaning nuqtai nazariga ko'ra kasbiy kompetentsiya, kompetentsiyaning besh elementini o'z ichiga oladi. Ular quydagilardan iborat:

(kasbiy o'zini o'zi anglash, o'zini o'zi bilish va o'z-o'zini rivojlantirish kontsepsiyasi bilan bog'liq) deb ta'kidlaydi.

Masalan, quyidagi kompetensiyalar aniqlandi: muhim, asosiy va maxsus kompetensiyalar. Asosiy vakolatlar zamonaviy jamiyatda muvaffaqiyatli yashashni ta'minlaydi va muvaffaqiyatli professional o'zini o'zi anglashni belgilaydi.

Asosiy va maxsus kompetensiyalar o'qituvchining maktabgacha ta'lim muassasasidagi ishining o'ziga xos xususiyatlarini aks ettiradi. Asosiy kompetensiyalar mutaxassisning kasbiy pedagogik faoliyatga tayyorligini aks ettiradi, bularga pedagogik, psixologik, kommunikativ, tadqiqotchilik, aks ettirish, ijodiy, tashkiliy va dizayn kompetensiyalari kiradi. Mutaxassisning ma'lum bir predmet doirasidagi kasbiy faoliyatini tavsiflovchi va uning tor o'ziga xosligini aks ettiruvchi maxsus kompetensiyalarga uslubiy, nutqiy, amaliy, o'yin, aktyorlik, adaptiv va musiqiy kompetensiyalar kiradi.

Kasbiy kompetensiya tarkibida olimlar quyidagi tarkibiy qismlarni aniqlaydilar: shaxsiy, faollik, kognitiv (kognitiv) va boshqalar.

Biz maktabgacha ta'lim tashkiloti o'qituvchisi kompetensiyasining shaxsiy komponentini o'qituvchi shaxsining psixologik tomoni bilan bog'liq ko'nikmalar bilan bog'laymiz: kommunikativ, pertseptiv, aks ettiruvchi.

Faoliyatning tarkibiy qismi to'plangan kasbiy bilim va ko'nikmalarni, ularni o'z vaqtida yangilash va o'z kasbiy funktsiyalarini amalga oshirish jarayonida ulardan foydalanish qobiliyatini o'z ichiga oladi. Shuningdek, o'qituvchidan izlanish va ijodiy qobiliyatlarni egallashni talab qiladi.

Kognitiv komponent o'qituvchining nazariy tayyorgarligini tashkil etuvchi ko'nikmalarga asoslanadi: analitik-sintetik (dasturiy va uslubiy hujjatlarni tahlil qilish, uslubiy muammolarni aniqlash va ularni hal qilish yo'llarini aniqlash qobiliyati, uslubiy bilimlarni tasniflash, tizimlashtirish qobiliyati); bashoratli (tanlangan vositalar, shakllar, usullar va usullarning samaradorligini bashorat qilish qobiliyati, uslubiy bilim, ko'nikma, ko'nikmalarni yangi sharoitlarda qo'llash qobiliyati); konstruktiv va dizayn (ta'lim jarayonini tuzish va qurish, o'quv faoliyatining mazmuni va shakllarini tanlash, usullar, usullar va usullarni tanlash, uslubiy faoliyatni rejalashtirish qobiliyati).

Maktabgacha ta'lim tashkiloti pedagogining kasbiy tayyorgarligi nuqtai nazaridan u quyidagi vakolatlar guruhlariga ega bo'lishi kerak:

- umumiy madaniy kompetensiyalar;
- kasbiy kompetensiyalar.

Umumiy shaxsiy madaniyatni shakllantirish, madaniy meros bilan tanishish va kasbiy faoliyat uchun zarur bo'lgan kasbiy fazilatlarni shakllantirish zamonaviy pedagogik ta'limning eng muhim vazifalaridan biridir.

Umumiy madaniy kompetensiyalar deganda ijtimoiy va shaxsiy fazilatlar majmui tushuniladi. Maktabgacha ta'lim tashkilotidagi o'qituvchining umumiy madaniy vakolatlari orasida quyidagilarni ajratib ko'rsatish mumkin:

- ijtimoiy o'zaro ta'sir qilish qobiliyati, ijtimoiy va kasbiy sohalarida hamkorlik va nizolarni hal qilish, bag'rikenglik, ijtimoiy harakatchanlik;
- ijtimoiy va madaniy tafovutlarni bag'rikenglik bilan qabul qilishga tayyorlik, tarixiy meros va madaniy an'analarga hurmat va ehtiyotkorlik bilan munosabatda

bo'lish;

- fuqaroning huquq va majburiyatlarini bajarishga tayyorligi.

Maktabgacha tarbiyachilar faoliyatida kasbiy kompetensiyalarning roli ustuvor hisoblanadi.

Shunday qilib, standart bo'yicha ishlash maktabgacha ta'lim tashkilotida butun pedagogik jarayonni tashkil qilishni qayta ko'rib chiqishni va o'qituvchilardan to'liq uslubiy ta'minot va pedagogik tajribani o'zlashtirish dasturlari mazmuni bo'yicha qo'shimcha bilim, ko'nikma va ko'nikmalarni talab qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Rasulkhujayeva, M. A. (2019). Educator's Role in Forming Moral Qualities Senior Preschool Age Children by Introducing Animal World. Eastern European Scientific Journal, (1).
2. Расулходжаева, М. А. (2022). Коммуникативная компетентность в деятельности педагога дошкольной образовательной организации. Национальная ассоциация ученых, (80), 30-32.
3. Rasulxojayeva M.A., Sh.O.Madaminova (2024). 6-7 yoshli bolalarni maktab ta'limiga tayyorlashda rivojlantiruvchi markazlarning bolalar psixologik jarayonlarini shakllantirishdagi ahamiyati. Vol. 17 no. 1 (2024): Лучшие интеллектуальные исследования | часть-17 | том-1
4. Rasulxo'jayeva M. A., Salimova A. A. (2024) Actual Problems and their Solutions in the Organization of Pedagogical Processes of Preschool Teachers. Vol. 55 (2024): Miasto Przyszłości
5. Rasulxo'jayeva Madina Axmadjonovna, & Ko'jageldiyeva Aziza Muxsum qizi. (2023). MAKTABGACHA YOSHDAGI BOLALARDA NUTQ MADANIYATINI SHAKLLANTIRISHDA XALQ MAQOLLARIDAN FOYDALANISH JARAYONINI TASHKIL ETISH TRAYEKTORIYASI . PEDAGOGS Jurnal, 27(1), 39–43. Retrieved from
6. Rasulkhodzhaeva M. A., Mirzabayeva G. Management Transformation of Women Leaders in Management AMERICAN Journal of Language, Literacy and Learning in STEM Education Volume 3, Issue 1, 2025 ISSN (E): 2993-2769